

22653

PRACTICUM D'ART ANTIC

1998-99

Professora : MONTSERRAT CLAVERIA

PRACTICUM D'ART ANTIC

Prof. Montserrat Claveria

Per a l'acompliment de l'assignatura es conformaràn sis grups d'uns divuit alumnes cadascún. Cada un d'aquest grups treballarà amb un dels temes següents:

1. **Vestigis de l'antic Egipte que tenim a l'abast -> = Visita al Museu Balaguer de VILANOVA I LA GELTRU.**
2. **Tàrraco, una capital provincial d'occident -> = Visita a TARRAGONA I.**
3. **Els edificis lúdics de Tàrraco -> = Visita TARRAGONA II.**
4. **Les necròpolis de Tàrraco -> = Visita TARRAGONA III.**
5. **Barcino, una colònia romana d'occident -> = Visita BARCELONA I.**
6. **Els primers edificis cristians de Barcino -> = Visita BARCELONA II.**

* Per al tractament de les restes en les que es basa cada un d'aquests temes es portaràn a terme sis visites essent aquestes: 3 a Tarragona, 2 a Barcelona y 1 al Museu Balaguer de Vilanova i la Geltrú, de les quals cada alumne només n'haurà de realitzar UNA, que li serà assignada el primer dia de curs.

* Cada grup prepararà en conjunt una exposició a classe del seu tema (durada 40 min.), i per separat - màxim subgrups de 3 alumnes - un treball de curs sobre un aspecte d'aquest tema. No es ferà exàmen.

* El treball de curs haurà de constar de notes a peu de plana o al final del text i d'un llistat de la bibliografia que s'ha utilitzat. La bibliografia que us ajudarà al correcte compliment de les notes i les citacions bibliogràfiques la trobareu anotada a l'apèndix bibliogràfic d'aquest programa. Ja que és absolutament imprescindible que aquest apartat del treball estigui correctament realitzat, qualsevol dubte sobre aquest aspecte metodològic us el puc aclarir a les hores de despatx. Les hores de despatx també serviràn pel comentari de la preparació de les exposicions a classe i pel seguiment personalitzat dels treballs de curs.

* Per a l'avaluació del treball es tindrà en compte dos aspectes per igual:

1. El contingut del treball.
2. La metodologia del treball.

L'assistència a les sessions d'exposicions a classe és obligatòria.

PROGRAMA PER AL DESENVOLUPAMENT DEL CURS:

Div. 19.Febrer.99

- > Presentació del curs. Conformació i organització dels grups.

Div. 26.Febrer.99

- > Visita a TARRAGONA II: TEMA 3 (Ed. lúdics).
- > Hora i lloc de trobada: 9:30 h. Andana I estació RENFE de TARRAGONA.
- > A les 10 h. en punt s'iniciarà la visita a l'Amfiteatre.

Div. 5.Març.99

- > Visita al Museu Balaguer de VILANOVA I LA GELTRU: TEMA 1
- > Hora i lloc de trobada: 9:30 h. a la sala de venda de bitllets de l'estació RENFE de Vilanova i la Geltrú.
- > A les 10 h. en punt s'iniciarà la visita al Museu.

Div. 12.Març.99

- > Visita a TARRAGONA I: TEMA 2 (*Tàrraco*, Capital prov. d'Occ.)
- > Hora i lloc de trobada: 9:30 h. Andana I estació RENFE de TARRAGONA.
- > A les 10 h. en punt s'iniciarà la visita al Forum local.

Div. 19.Març.99

- > Visita a BARCELONA I: TEMA 5 (*Barcino*, colònia rom. d'Occ.)
- > Hora i lloc de trobada: 9:45 h. al peu de l'escalinata de la Catedral.

Div. 16.Abril.99

- > Visita a TARRAGONA III: TEMA 4 (*Tàrraco*, necròpolis)
- > Hora i lloc de trobada: 9:30 h. Andana I estació RENFE de TARRAGONA.
- > A les 10 h. en punt s'iniciarà la visita al Museu Nacional Arqueològic de Tarragona.

Div. 30.Abril.99

- > Visita a BARCELONA II: TEMA 6 (*Barcino*, 1ers. Edificis cristians)
- > Hora i lloc de trobada: 9:45 h. a l'escultura de Chillida de la plaça del Rei.
- > A les 10 h. en punt s'iniciarà la visita al Museu d'Història de la Ciutat.

Div. 14.Maig.99

-> Exposició dels temes: 1 i 2

-> Lloc: a CLASSE

-> Programa de les exposicions:

8:45 h. -> tema 1: Vestigis de l'antic Egipte que tenim a l'abast.

9:25 h. -> pausa

9:40 h. -> tema 2: *Tàrraco*, una capital provincial d'occident.

10:20 h. A 11:30 -> exposició de dubtes sobre els treballs de curs.

Div. 21.Maig.99

-> Exposició dels temes: 3 i 4.

-> Lloc: a CLASSE

-> Programa de les exposicions:

8:45 h. -> tema 3 Edificis lúdics de *Tàrraco*.

9:25 h. -> pausa

9:40 h. -> tema 4: Necròpolis de *Tàrraco*.

10:20 h. a 11:30 -> exposició de dubtes sobre els treballs de curs.

Div. 28.Maig.99

-> Exposició dels temes 5 i 6.

-> Lloc: a CLASSE

-> programa de les exposicions:

8:45 h. -> tema 5 *Barcino*, una colònia romana d'occident.

9:25 h. -> pausa

9:40 h. -> tema 6: Primers edificis cristians de *Barcino*.

10:20 h. a 11:30 -> exposició de dubtes sobre els treballs de curs.

Data d'entrega dels treballs de curs

-> La data i hora màximes d'entrega dels treballs s'ANUNCIARA A CLASSE.

-> lloc d'entrega: AL DESPATX.

APENDIX BIBLIOGRAFIC

ECO, U. *Cómo se hace una tesis. Técnicas y procedimientos de estudio, investigación y escritura*. Barcelona, 1995.
[1977]

FERNANDEZ ARENAS, J. *Teoria y metodología de la historia del arte*. 2a ed. Barcelona, 1984. [1982]

ISBD (M). *Descripció bibliogràfica normalitzada internacional per a publicacions monogràfiques*. Barcclona, 1982.

ISO 690: 1987 (F). *Documentation. Références bibliographiques. Contenu, forme et structure*. Ginebra, 1987.

Les referències i les citacions bibliogràfiques, les notes i els index. Bellaterra, 1994.

MARTINEZ DE SOUSA, J. *Diccionario de ortografía técnica. Normas de metodología y presentación de trabajos científicos, bibliológicos y tipográficos*. Madrid, 1987.

DOSSIER DE TREBALL

TEMA 1. VESTIGIS DE L'ANTIC EGIpte QUE TENIM A L'ABAST (Fitxes I. II)

* Aquest grup realitzarà la visita al Museu Balaguer de Vilanova i la Geltrú.

* Com a activitats complementaries es recomana que també es visiti la Fundació Clos i/o el Museu de l'Abadia de Montserrat.

* Matèries a tractar:

-> selecció d'una o varics restes egípcies d'aquestes col·leccions: treballar aquestes restes des dels punts de vista que requereixin: - heurística - catalogació - contextualització arqueològica - iconografia - cronologia - us.

-> Tipus de restes egípcies que tenim a l'abast.

-> Comparació de l'índole i presentació de les restes conservades en aquestes tres institucions.

* BIBLIOGRAFIA:

BARQUES ESTAPE, L., *Galería de Personajes en las piezas egipcias de los museos catalanes y museo balear*. Barcelona, 1974.

Catàleg del Museu de Balaguer. 2 Col·lecció Egípcia. Barcelona, 1982.

LURKER, M., *An Illustrated Dictionary of the Gods and Symbols of Ancient Egypt*. Londres, 1994.

PADRO, J., <<Les collections égyptiennes des musées de la Catalogne>>, a: *Fourth International Congress of Egyptology*. Munich, 1985. O un resum a: *Abstracts of Papers*. Munich, 1985, p.

PADRO, J., *Egyptian-type Documents from the Mediterranean Litoral of the Iberian Peninsula before the Roman Conquest*. 2 vols. Leiden, 1980-83.

TODA, E., <<Son Notém en Tebas. Inventario y Textos de un sepulcro egipcio de la XX Dinastía>>, *Estudios Egipciológicos*. Madrid, 1887.

TODA, E., La découverte el l'inventaire du tombeau de Sen-Nezem, a: *Annales du Service des Antiquités de l'Egypte*. Vol. XX, El Ceire, 1920. p.

TODA, E., *Catálogo de la Colección Egípcia de la Biblioteca-Museo Balaguer*. Vilanova i la Geltrú, 1916. [1887]

TEMA 2. TARRACO, UNA CAPITAL PROVINCIAL D'OCCIDENT (Làmines I.I, V, VI)

* A aquest grup li correspon la VISITA TARRAGONA I, amb el següent itinerari:

- Forum local - Forum provincial - Museu Nacional Arqueològic de Tarragona (restes forenses) - muralles (recorregut, accessos, torre de Minerva).

* Matèries a tractar:

-> Forum local i Forum provincial: - El culte Imperial - restes arquitectòniques i escultòriques, funció i restitució dels forums - la problemàtica del temple forense de Tàrraco - Restes escultòriques i numismàtiques relacionades amb el temple de Tàrraco.

-> Muralles: recorregut - ubicació portes - torre de Minerva

- delimitació de la ciutat - relació amb les vies de comunicació - paraments muraris: tècniques de construcció cronologia i evolució en comparació al desenvolupament de la ciutat des d'època republicana fins al S. Vc.

* BIBLIOGRAFIA

ALFÖLDY, G., *Tàrraco y el Imperio romano*, <<Géza Alföldy. Doctor Honoris Causa>>. Bellaterra, 1988.

ALFÖLDY, G., <<Tàrraco>>, *Forum* 8. Tarragona, 1991.

AQUILIE, X. - DUPRE, X., <<Reflexions entorn de Tàrraco en època tardor-republicana>>, *Forum* 1. Tarragona, 1986.

AQUILUÉ, X.- DUPRÉ, X.- MASSO, J. *Tàrraco. Guia Arqueològica. El Mèdol*. Tarragona, 1991.

ARBEOLA, J.V.M., <<La qüestió de l'accés nord-oriental de Tàrraco>>, *Butlletí Arqueològic de Tarragona* V, 1987, p.

CORTES, R., <<Murallas antiguas de Tarragona: un manuscrito inédito de Buenaventura Hernández Sanahuja>>, *Universitas Tarraconensis* IV, 1981-82, p.

HAUSCHILD, T., <<Tàrraco en la època Augustea>>, a: *Symposium de ciudades augusteas. Bimilenario de la Colonia Caesaraugusta. Ciudades Augusteas de Hispania* I. Zaragoza, 1976, p.

HAUSCHILD, T., *Arquitectura romana de Tarragona*. Tarragona, 1983.

HAUSCHILD, T., <<Excavaciones en la muralla romana de Tarragona>>, *Butlletí Arqueològic de Tarragona* IV, 1988, p.

HAUSCHILD, T., <<Muralla romana i barri antic>>, *Butlletí Arqueològic de Tarragona* 12, 1990, p.

HAUSCHILD, T., <<La puerta romana de la ciudad de Tarragona>>, *Butlletí Arqueològic de Tarragona*, 1973-4, p.

HERNANDEZ SANAHUJA, B., <<Templo de Octavio Augusto en Tarragona>>, *Boletín Arqueológico de Tarragona*, 1944, p.

Hispania Antiqua. Mainz, 1993.

KOPPEL, E.M^a, *Die Römischen Skulpturen von Tarraco*. Berlin, 1985.

KOPPEL, E.M^a, <<Las esculturas romanas de Tarraco>>, *Forum* 4. Tarragona, 1986.

LLORT, P., <<Les muralles de Tarragona>>, *Boletín Arqueológico de Tarragona*, 1929 1932, p.

RICHMOND, .., <<Five town-walls in Hispania Citerior>>, *Journal of Roman Studies* XXI, 1931, p.

SERRA VILARO, J., <<La Muralla de Tarragona>>, *Archivo Español de Arqueología* 76, 1949, p.

TED'A, *Un abocador del S. V dC. en el fòrum provincial de Tàrraco*. Mem. excav. nº. 2. Tarragona, 1989.

TED'A, <<El pas de la Via Augusta per la mansió de Tàrraco>>, *Butlletí Arqueològic de Tarragona* V, 1988-1989, p.

TED'A, <<El Foro Provincial de Tarraco, un complejo arquitectónico de época Flavia>>, *Archivo Español de Arqueología* 62, 1989, p.

TERRÉ VIDAL, E., <<Una aproximació a l'ocupació suburbana del sector oest de Tarraco>>, *Acta Arqueològica de Tarragona* III, 1989-90, p.

TEMA 3. ELS EDIFICIS LUDICS DE TARRACO (Làmines V, VI.1, VII, VIII, IX, X)

- * Aquest grup realitzarà la VISITA TARRAGONA II, amb el seguent itinerari:
Amfiteatre, circ, Museu Nacional Arqueològic de Tarragona (restes de l'amfiteatre, el teatre i el circ).
 - * Pràctica complementària: es recomana la visita de les restes del teatre.
 - * Matèries a tractar:
 - > El Teatre, l'Amfiteatre i el Circ de *Tarraco*: - Estructures arquitectòniques -Tècniques de construcció - Decoració - Vestigis conservats i restitució - Cronologia: edificació, us i abandó - Les modificacions posteriors.
- ### * BIBLIOGRAFIA
- ALFÖLDY, G., *Tárraco y el Imperio romano*, <<Géza Alföldy. Doctor Honoris Causa>>. UAB. Bellaterra, 1988.
- ALFÖLDY, G., <<*Tárraco*>>, *Forum* 8. Tarragona, 1991.
- AQUILUÉ, X.- DUPRÉ, X.- MASSO, J. *Tárraco. Guia Arqueològica. El Mèdol*. Tarragona, 1991.
- ARBELOA, *Topografía y arqueología del sector nord-oriental extramuros de tarraco*. Tesi de llicenciatura. Illegida a la Universitat de Barcelona, 1985. (inèdita)
- ARBEOLA, J.V.M., <<La ocupació suburbial de les ciutats romanes: el sector nord-oriental de *Tárraco*>>, *Butlletí Arqueològic de Tarragona* IV, 1986-1987, p.
- ARBELOA, <<El Amfiteatre de Tarragona. Estado de la Cuestión>>, a: *XVIII Congreso Nacional de Arqueología*. (Islas Canarias, 1985) Zaragoza, 1987, p. 903-921.
- ARBEOLA, J.V.M., <<La qüestió de l'accés nord-oriental de *Tárraco*>>, *Butlletí Arqueològic de Tarragona* V, 1987, p.
- DOMERGUE, Cl. - LANDES, Ch. - PEILLER, J.M., *Specula. I: Gladiateurs et amphithéâtres. Actes du Colloque Toulouse-Lattes*. (1987) Toulouse, 1987.
- DUPRÉ, X.- MASSO, J.- PALANQUES, L.- VERDUCCHI, P., *El Circ romà de Tarragona I: Les voltes de Sant Ermengild*. Excavacions Arqueològiques de Catalunya 8. Barcelona, 1988.
- LANDES, C. - KRAMEROVSKIS, V., *Specula. 2: Le théâtre et ses spectacles. Actes du Colloque tenu au Musée Archéologique Henri Prades de Lattes*. (1989) Toulouse, 1992.
- KOPPEL, E.M^a, *Die Römischen Skulpturen von Tárraco*. Berlin, 1985.
- KOPPEL, E.M^a, <<Las esculturas romanas de *Tárraco*>>, *Forum* 4. Tarragona, 1986.
- TED'A, *L'Amfiteatre Romà de Tarragona, la Basilica Visigòtica i l'església romana*. Memòria de l'excavació nº. 3. Taller Escola d'Arqueologia. Tarragona, 1990.
- TED'A, <<El Foro Provincial de Tárraco, un complejo arquitectónico de época Flavia>>, *Archivo Español de Arqueología* 62, 1989, p.
- TED'A, *Un abocador del S. V dC. en el fòrum provincial de Tárraco*. Mcm. excav. nº. 2. Tarragona, 1989.
- TED'A, <<El pas de la Via Augusta per la mansió de Tárraco>>, *Butlletí Arqueològic de Tarragona* V, 1988-1989, p.
- VENTURA SOLSONA, J., <<Noticias de las excavaciones en curso en el Amfiteatre de Tarragona>>, *Archivo Español de Arqueología* XXVII, 1954, p.
- VENTURA SOLSONA, S., *Excavación del Anfiteatro romano de Tarragona. Campañas 1048-49. 1951-52-53*. The William L. Bryant Foundation. Tarragona, 1954.

TEMA 5. LES NECROPOLIS DE TARRACO (Làmines I.1, V, VI.1)

* Aquest grup realitzarà la VISITA TARRAGONA III, amb el seguent itinerari:

- Museu Nacional Arqueològic de Tarragona (restes tumbals), La Necròpolis i el Museu Paleocristià.

* Matèries a tractar:

- > Situació i distribució de les necròpolis de *Tarraco* - Tipus tombals d'incineració i inhumació - Creences i ritus funeràris dels romans -
- > Necròpolis Paleocristiana de Tarragona

* BIBLIOGRAFIA

ALFÖLDY, G., <<*Tarraco*>>, *Forum* 8. Tarragona, 1991.

AMO, M^a. D. del, *Estudio crítico de la Necrópolis Paleocristiana de Tarragona*. Tarragona 1979.

AMO, M^a.D. del, <<Aportación al estudio de los sarcófagos de la Necrópolis Paleocristiana de Tarragona>>, a: *II Reunió d'Arqueologia Paleocristiana Hispànica. IX Symposium de Prehistòria i Arqueologia Peninsular*. Barcelona 1982, p.

AQUILIE, X. - DUPRE, X., <<Reflexions entorn de *Tàrraco* en època tardo- Republicana>>, *Forum* 1. Tarragona, 1986.

ARBEOLA, J.V.M., <<La ocupació suburbial de les ciutats romanes: el sector nord-oriental de Tàrraco>>, *Butlletí Arqueològic de Tarragona* IV, 1986-1987, p.

ARBEOLA, J.V.M., <<La qüestió de l'accés nord-oriental de Tàrraco>>, *Butlletí Arqueològic de Tarragona* V, 1987, p.

AUDIN, A., *Inhumation et incineration*. Latomus, XIX. Bruselles, 1960.

CLAVERIA, M., <<Cronología dels sarcòfags romans figurats de tema pagà de Barcelona>>, a: *Actes del III Congrés d'Història de Barcelona*. Barcelona, 1993, p.

CLAVERIA, M., <<Nuevos datos en torno a la producción de sarcófagos en Tárraco>>, a: *Actas II Reunión sobre Escultura romana en Hispania*. Tarragona, 1996, p.

CLAVERIA, M. <<Roman Sarcophagi in Tarragona>>, a: *Akten des Symposiums "125 Jahre Sarkophag-Corpus"*. Mainz, 1998, p.

CLAVERIA, M., <<Exportación y comitentes del sarcófago romano de época imperial>>, *Verdolay* 8, 1996, p.

GARCIA Y BELLIDO, A., *Esculturas romanas de España y Portugal*. 2 vols. Madrid, 1949.

HESBERG, H. von - ZANKER, P., *Römische Gräberstraßen*. Munich, 1987.

KOPPEL, E.M^a, *Die Römischen Skulpturen von Tarraco*. Berlin, 1985.

KOPPEL, E.M^a, <<Las esculturas romanas de Tarraco>>, *Forum 4*. Tarragona, 1986.

OLIVA, C.-TULLA J.-BERTRAN, P., <<Breves noticias referentes al hallazgo de restos arqueológicos al hacer los trabajos de excavación para los cimientos de la Fábrica de Tabacos de Tarragona>>, a: *Memorias de la Junta Superior de Excavaciones y Antigüedades*. Memoria nº. 88. Madrid, 1987.p.

PUIG I CADAFALCH, J., *L'Arquitectura Romana a Catalunya, L'Arquitectura Romànica a Catalunya*. Vol. II. Barcelona, 1934.

RODA, I., <<Sarcofagi della bottega di Cartagine a Tarraco>>, a: *Atti del VII convegno di studio Sassari*. Sassari, 1990, p.

SANMARTI, J., <<Els edificis sepulcrals romans dels Països Catalans, Aragó i Múrcia>>, *Fonaments 4*, 1984, p.

SERRA VILARO, J., <<Excavaciones en Tarragona>>, a: *Memorias de la Junta Superior de Excavaciones y Antigüedades* (= JSEA). Memoria nº. 116. Madrid 1932 (extractos de 1930), p.

SERRA VILARO, J., *Fructuós, Auguri i Elogi, màrtirs sants de Tarragona*. Tarragona, 1936.

SERRA VILARO, J., <<Excavaciones en la Necrópolis Romano-Cristiana de Tarragona>>, a: *Memorias de la JSEA*. Mem.nº.104. Madrid, 1929,p.

SERRA VILARO, J., <<Excavaciones en la Necrópolis Romano-Cristiana de Tarragona>>, a: *Memorias de la JSEA*. Mem.nº.93. Madrid, 1928, p.

SERRA VILARO, J., *La necrópolis de San Fructuoso*. Tarragona, 1948.

SERRA VILARO, J., <<Excavaciones en la Necrópolis Romano-Cristiana de Tarragona>>, a: *Memorias de la JSEA*. Mem.nº.111. Madrid, 1931,p.

SERRA VILARO, J., <<Excavaciones en la Necrópolis Romano-Cristiana de Tarragona>>, a: *Memorias de la JSEA*. Mem.nº.133. Madrid, 1935,p.

TED'A, *Els enterraments del Parc de la Ciutat i la problemàtica funerària de Tarraco*. Taller Escola d'Arqueologia. Tarragona, 1987.

TED'A, *Un abocador del S. V dC. en el fòrum provincial de Tàrraco*. Mem. excav. nº. 2. Tarragona, 1989.

TERRÉ I VIDAL, E., <<Una aproximació a l'ocupació suburbana del sector oest de Tarraco>>, *Acta Arqueològica de Tarragona III*, 1989-90, p.

TOYNBEE, J. M. C., *Death and burial in the roman world*. Londres 1982. [1971]

VIVES, J., <<La necrópolis romano-cristiana de Tarragona>>, *Analecta Sacra Tarracensis XIII*, 1937-1940, p.

TEMA 5 . BARCINO, UNA COLONIA ROMANA D'OCCIDENT (Làmines I.I, II, III)

* Aquest grup portarà a terme la VISITA BARCELONA I, amb l'itinerari seguent: - Porta i tram murari nord-oest - El temple del forum de *Barcino* - recorregut pel parament murari nord i est - Pati Llimona.

* Com a activitat complementària es recomana la visita de les restes romanes del Museu d'Història de la Ciutat (Barcelona).

* Matèries a tractar:

-> Muralles: recorregut de les muralles - ubicació portes - delimitació de la ciutat i relació amb les vies de comunicació. - tècniques de construcció i reaprofitament de materials - materials reaprofitats - estructures muraries de l'interior del Museu d'H^a. Ciutat - cronologia i evolució - Aqüeductes.

-> Forum de *Barcino*: situació, restes, cronologia, dedicació cultural i restitució del temple foral de *Barcino*.

* BIBLIOGRAFIA

AAVV., *Història de Barcelona*. Vol. 1. Barcelona, 1991.

AAVV., *Pati d'en Llimona*. Barcelona, 1992.

ARRIBAS, A., <<La Barcelona de època romana>>, *Cuadernos de Arqueología e Historia de la Ciudad* III, 1962, p.

BALIL, A., <<La cronología de las fortificaciones de *Barcino* en el Bajo Imperio>>, a: *IV Congreso Nacional de Arqueología*., 1955, p.

BALIL, A., <<Sobre las fortificaciones del Bajo Imperio en Hispania: Las puertas de la muralla de *Barcino*>>, a: *Actas del I Congreso Español de Estudios Clásicos*. Madrid, 1956, p.

BALIL, A., *Las murallas romanas de Barcelona*. Madrid, 1961. o a:
Anejos del Archivo Español de Arqueología. N°. 2. Madrid, 1964

CHEVALIER, R., "Le Forum dans la mentalité collective romaine", a: *Forum et Plaza Mayor dans les Monde Hispanique*. París, 1978, 27-32.

DURAN SANPERE, A., *Barcelona i la seva Història*. Barcelona, 1973.

CHEVALIER, R., "Le Forum dans la mentalité collective romaine", a: *Forum et Plaza Mayor dans les Monde Hispanique*. París, 1978, 27-32.

GRANADOS, O., <<Notas sobre el estudio topográfico de la Colonia Barcino en el S. I: La primera muralla de la ciudad>>, a: *Symposion de Ciudades Augusteas*. Vol. II. Zaragoza, 1976, p.

GRANADOS, O., <<Estudios de arqueología romana Barcelonesa: la puerta decumana o del NO>>, *Pyrenae* 12, 1976, p.

GRANADOS, J.O., *El templo romano de Barcelona*. Barcelona 1978.

GRANADOS, O., <<La torre de flanquero SO de la puerta decumana de la Colonia Barcino>>, *Noticiario Arqueológico Hispánico* 9, 1980, p.

GRANADOS, J.O., <<La primera fortificación de la Colonia Barcino>>, *Papers in Iberian Archaeology, <<British Archaeology Reports. International Series>>*, 1984, pp. 267-319.

GRANADOS, J.O., <<Notas sobre el estudio del Foro de la Colonia Barcino>>, a: *Los foros romanos de las provincias occidentales*. Madrid, 1987, p.

GRANADOS, J.O - RODA, I, <<La Barcelona de l'època romana>>, a: *Actes del III Congrés d'Història de Barcelona*. Barcelona, 1993, p.

GRANADOS, J.O - RODA, I, <<Barcelona a la baixa romanitat>>, a: *Actes del III Congrés d'Història de Barcelona*. Barcelona, 1993, p.

GUTIERREZ BEHEMIND, M.A., <<Sobre el templo de Barcino>>, a *Actes del III Congrés d'Història de Barcelona*. Barcelona, 1993, p.

Los Foros romanos en las provincias occidentales. València, 1986.

MORSELLI, C. - TORTORICI, E., *Curia, Forum Julium, Forum Transitorium*. 2 Vols. París, 1990.

RICHMOND, ., <<Five town-walls in Hispania Citerior>>, *Journal of Roman Studies* XXI, 1931, p.

PALLARES, F., <<Las excavaciones de la Pl. de San Miquel y la topografía romana de Barcelona>>, *Cuadernos de Arqueología e Historia de la Ciudad* XIII, 1969, p.

SERRA RAFOLS, J., <<Las excavaciones de la Muralla romana de la Tapineria>>, a: *I Congreso Nacional de Urbanismo*. Barcelona, 1959, p.

SERRA RAFOLS, J., <<Notas sobre el sector nordeste de la muralla de Barcelona>>, *Cuaderns d'Història i Arqueología de la Ciutat* V, 1964, p.

SERRA RAFOLS, J., <<Balanç i estat actual de l'estudi de la muralla romana de Barcelona>>, *Cuaderns d'Història i Arqueología de la Ciutat* X, 1967, p.

TEMA 6. ELS PRIMERS EDIFICIS CRISTIANS DE BARCINO (Làmines I.I, II, III.I, IV.a-c)

* Aquest grup portarà a terme la VISITA BARCELONA II. Es visitarà les restes romano-tardanes del Museu d'Història de la Ciutat (Barcelona).

* Matèries a tractar:

-> Planta i situació de la basílica de *Barcino* - Restes i restitució de la Basílica i el baptisteri de *Barcino* - restes de decoració pictòrica i escultòrica de la basílica - cronologia: estat de la qüestió - Aproximació a les restes antigues d'una "seu episcopal" en aquesta ciutat: estat de la qüestió.

* BIBLIOGRAFIA

- ARCE, J., *El último siglo de la España romana: 284-409*. Madrid 1982.
- ARRIBAS, A., <<La Barcelona de época romana>>, *Cuadernos de Arqueología e Historia de la Ciudad III*, 1962, p.
- GRANADOS, O., <<Notes per l'estudi de la Basílica i del Baptisteri Paleocristians de Barcelona>>, a: *IV reunió d'Arqueología Cristiana Hispánica*. (Lisboa, 1992)
- GRANADOS, J.O - RODA, I, <<La Barcelona de l'època romana>>, a: *Actes del III Congrés d'Història de Barcelona*. Barcelona, 1993, p.
- GRANADOS, J.O - RODA, I, <<Barcelona a la baixa romanitat>>, a: *Actes del III Congrés d'Història de Barcelona*. Barcelona, 1993, p.
- MAYER, M., <<La història de Barcelona antiga segons els escriptors clàssics>>, a: *Història de Barcelona*. Vol. I La Ciutat Antiga. Barcelona, 1991, p.
- MAYER, M., <<L'epigrafia de *Barcino* per a la història de la ciutat>>, a: *Història de Barcelona*. Vol. I La Ciutat Antiga. Barcelona, 1991, p.
- PALLARES, F., <<Las excavaciones de la Pl. de San Miquel y la topografía romana de Barcelona>>, *Cuadernos de Arqueología e Historia de la Ciudad XIII*, 1969, p.
- PALOL P. de, *Arte Paleocristiano*. Barcelona, s/d.
- PALOL, P. de, *Arqueología Cristiana de la España Romana*. Madrid-Valladolid, 1967.
- PALOL, P. de, <<La Escultura Paleocristiana en Hispania>>, a: *XXXIV Corso di Cultura sull'Arte Ravennate e Bizantina* 1987, p. 301-305.
- PALOL, P. de, <<Arqueología cristiana hispánica de los tiempos romanos y visigodos>>, *Rivista di Archeología Cristiana*, Miscellanea in Onore de Enrico Josi, II, XLIII, 1967, p.
- VERRIE, F.P.- SOL, J.- ADROER, A.M.- PALOL, P. de., <<Las pinturas de la basílica paleocristiana de Barcelona. Resumen de la excavación>>, a: *Actas de la I Reunión Nacional de Arqueología Paleocristiana*. (Vitoria, 1966) Vitoria, 1967, p.
- VERRIE, F.P., <<Le baptistère de Barcelone>>, a: *VIII Congreso Internacional de Arqueología Cristiana*. Barcelona, 1972, p.
- VERRIE, F.P.-SOL, J.-ADROER, AM., RODA, I. <<Actividades arqueológicas del Museo de Historia de la Ciudad en los últimos cinco años (1966-1970)>>, a: *Actas del XII Congreso Nacional de Arqueología*. (Jaén, 1971) Zaragoza, 1973, p.

**DEPARTAMENTOS DE PREHISTORIA
Y ARQUEOLOGIA**

Facultad de Filosofía y Letras

UNIVERSIDAD DE VALLADOLID

E-47071 (España)

MODELO de FICHA para CSIR

Basado en el tipo de ficha utilizada en CSIR Great Britain:

PROCEDENCIA y CIRCUNSTANCIAS del HALLAZGO

LOCALIZACIÓN ACTUAL

BIBLIOGRAFIA (Con abreviaturas

MEDIDAS Alto, ancho y largo.

Estado de CONSERVACIÓN

DESCRIPCIÓN

CRONOLOGÍA

Paralelos y comparaciones en nota.

FICHA para piezas con inscripción

PROCEDENCIA y CIRCUNSTANCIAS del HALLAZGO

LOCALIZACIÓN ACTUAL

BIBLIOGRAFIA (con abreviaturas

MEDIDAS, Alto, ancho y largo

**MEDIDAS de las letras en los diferentes renglones . P.e 1:0,042
2:0,046 etc..**

ESTADO de CONSERVACIÓN

DESCRIPCION. Con el texto de la inscripción desarrollado según modelo.

CRONOLOGÍA

Paralelos, estudio histórico y comentario de la inscripción en nota.

Ordenación de materiales por localidades

Dentro de cada localidad se pueden agrupar los materiales según el modelo
(índice de CSIR Great Britain, s.II -1 British Museum . Roman Sculptures
of Cirenaica.

NÚMERO

DIPUTACIÓ DE BARCELONA

MUSEU

CLASSIFICACIÓ GENERICA

NOM DE L'OBJECTE

MATERIAL

CRONOLOGIA

DESCRIPCIÓ

US

ALTRES NÙMS.

TÈCNICA

MIDES

DECORACIONS

AUTOR

SIGNAT

DATA EXECUCIÓ

DATAT

TEMA

TÍTOL

ESTAT CONSERVACIÓ

RESTAURACIONS (DATA, AUTOR, TRACTAMENT)

UBICACIÓ

FORMA D'INGRES

FONT D'INGRES

DATA

IDENTIFICACIÓ

CARACTERÍSTIQUES

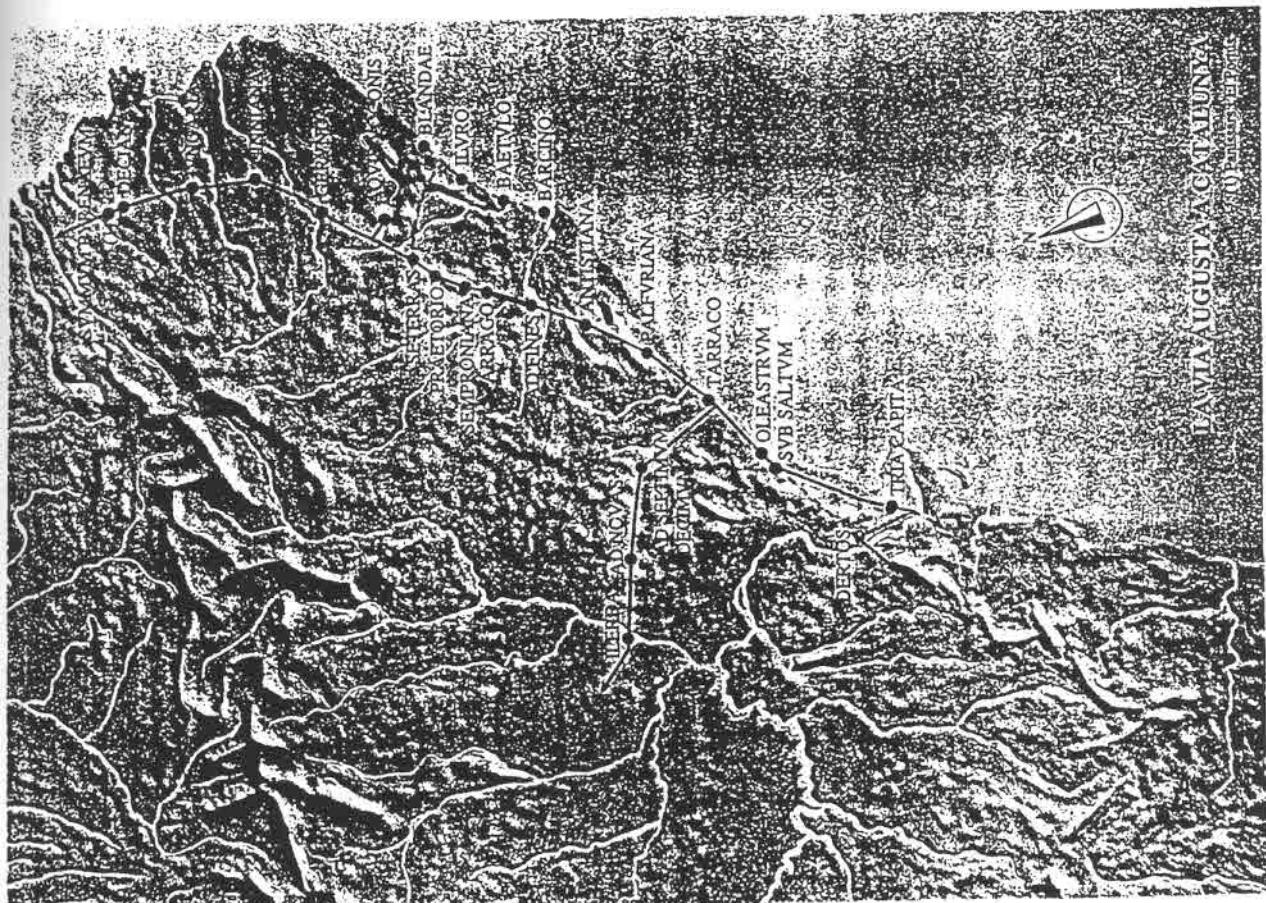
INGRES

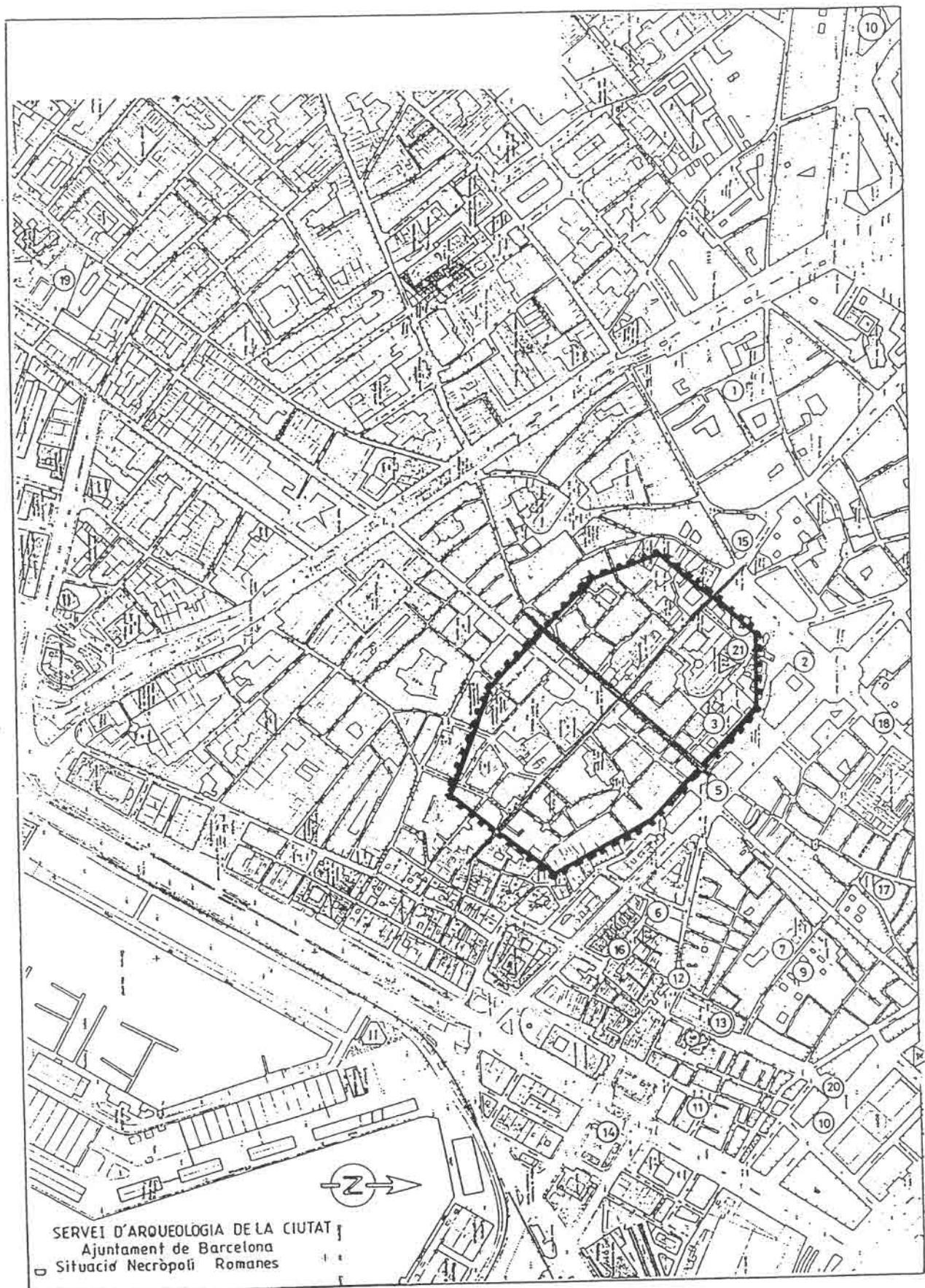
N.º NEGATIU

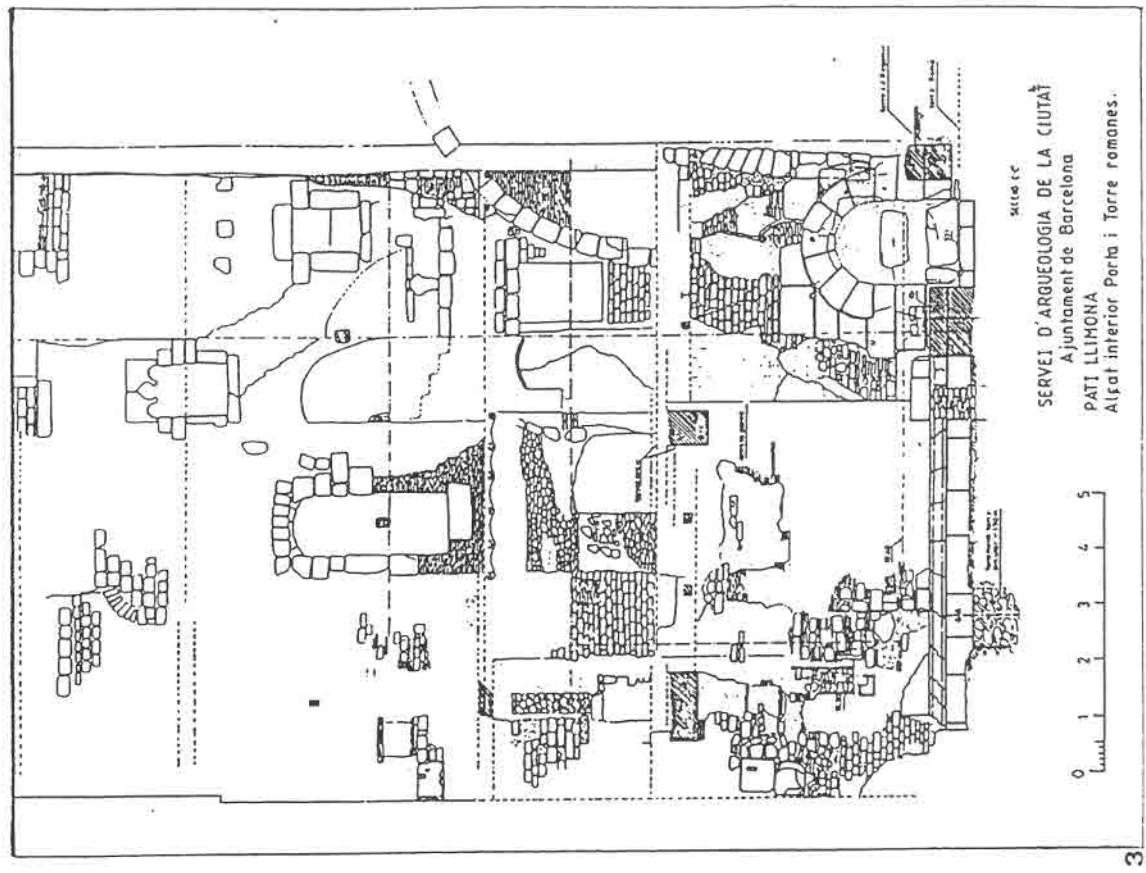
VALORACIÓ

DATA

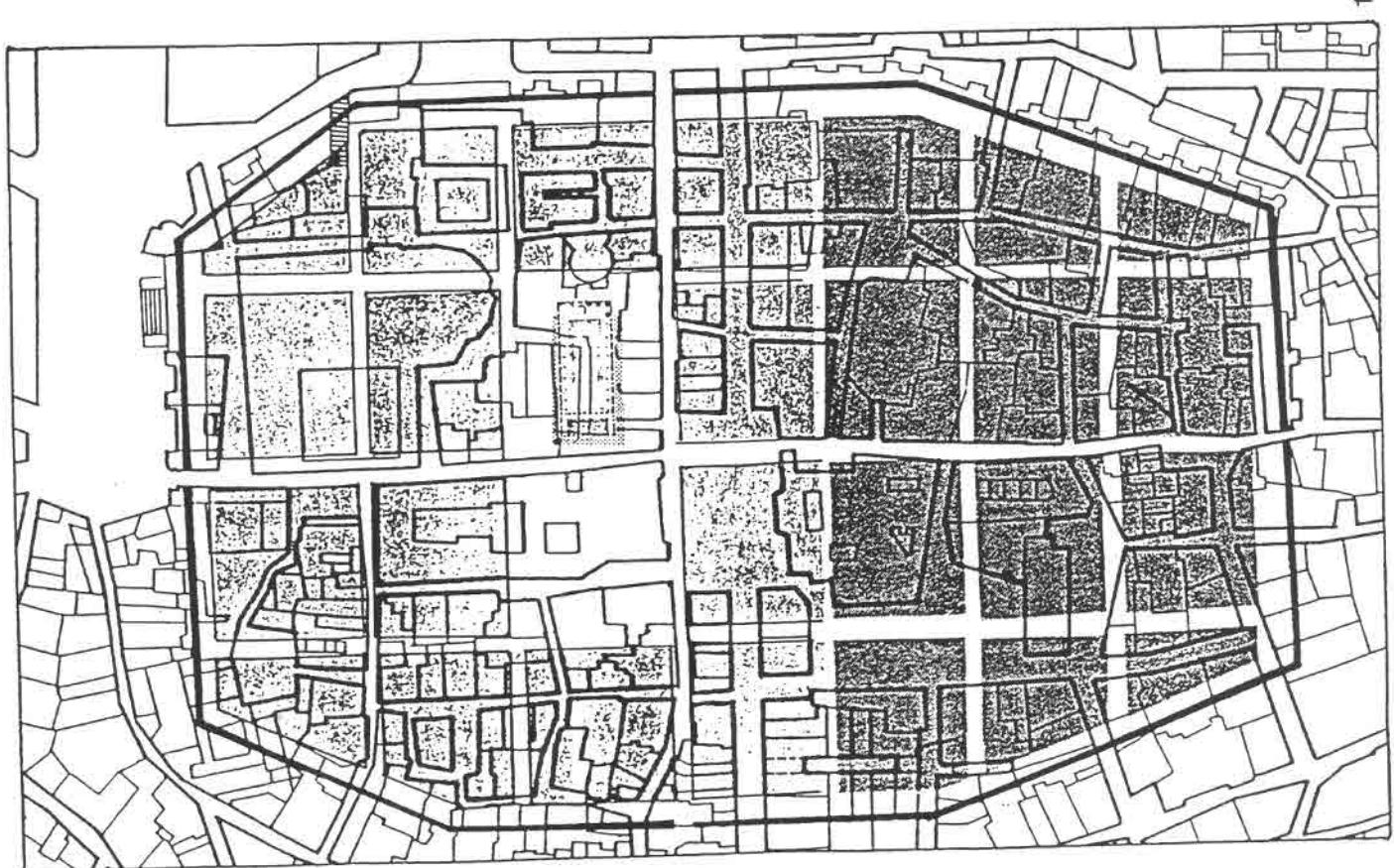
FOTOGRAFIES I DIBUIXOS

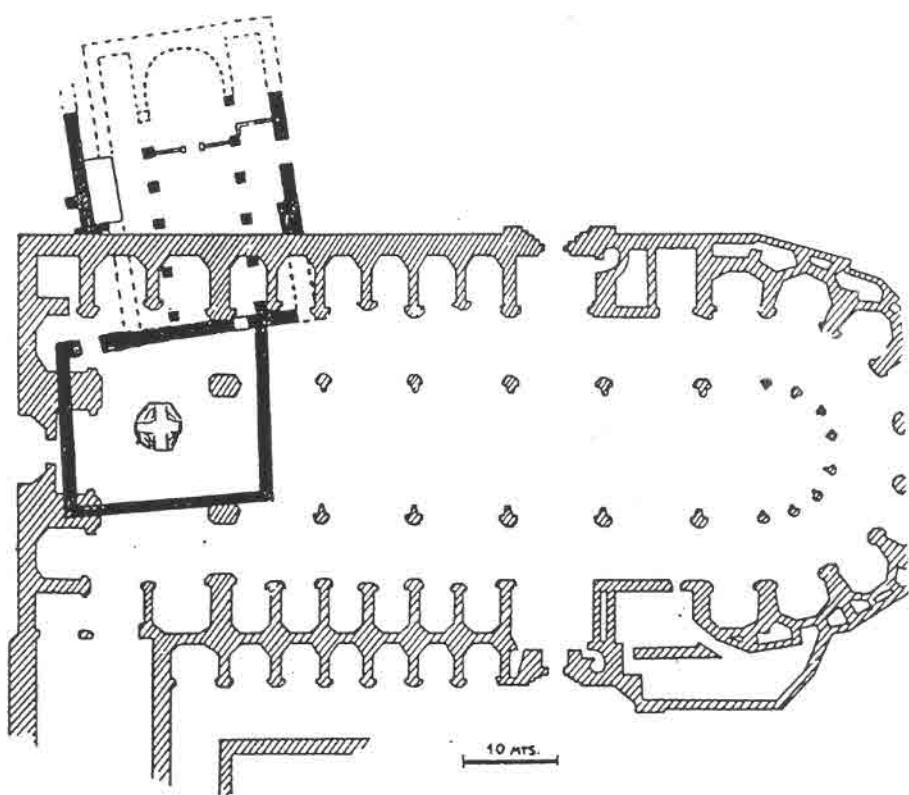
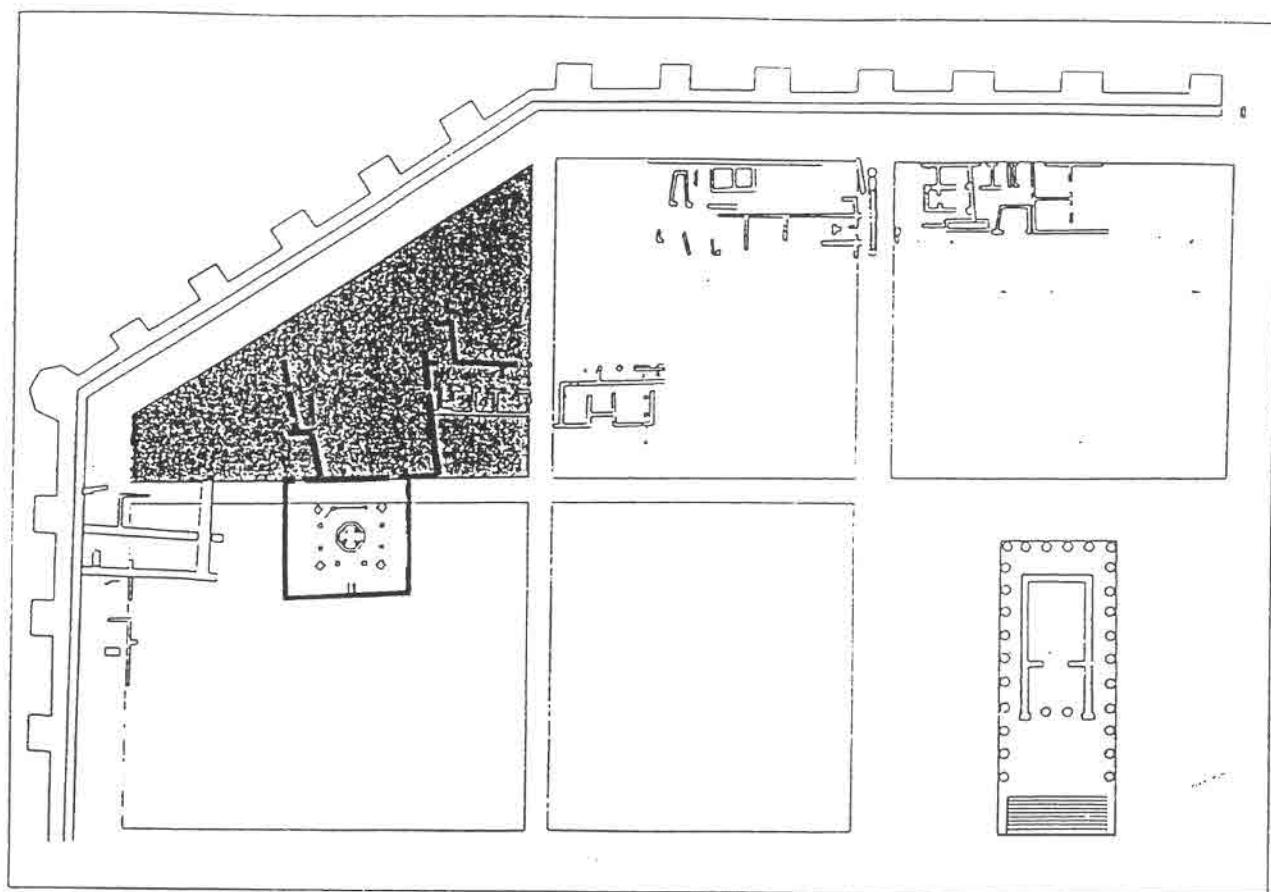

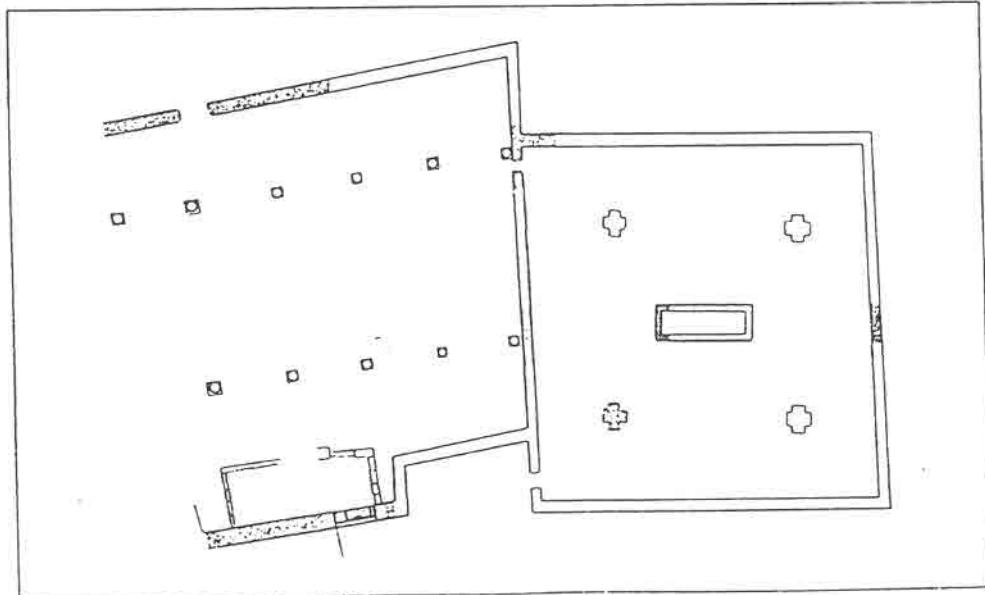
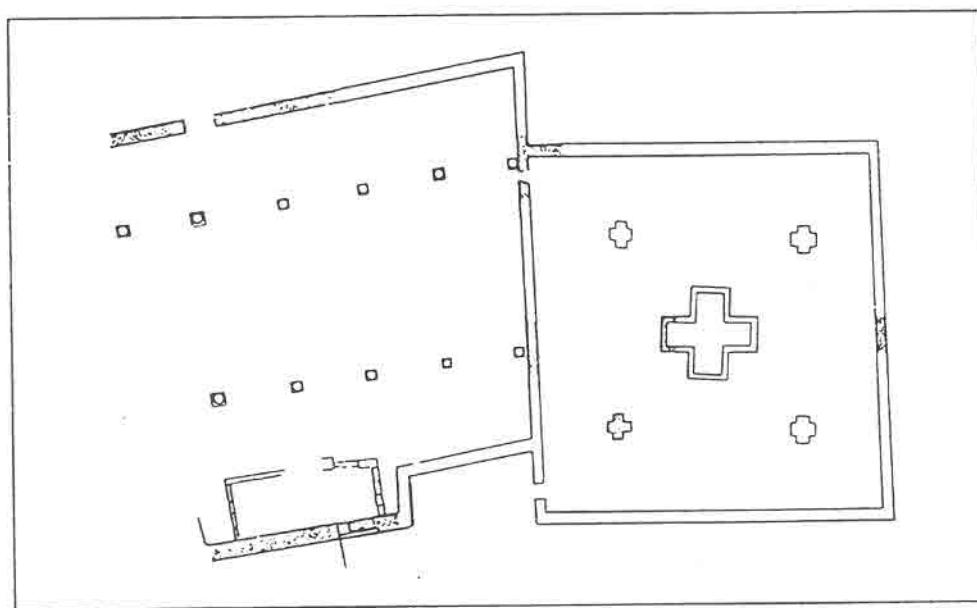
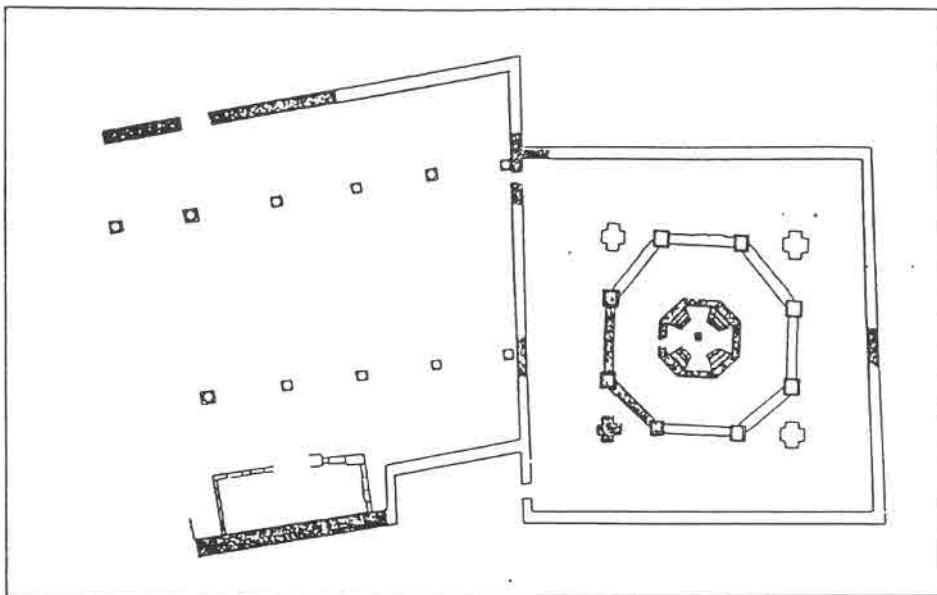

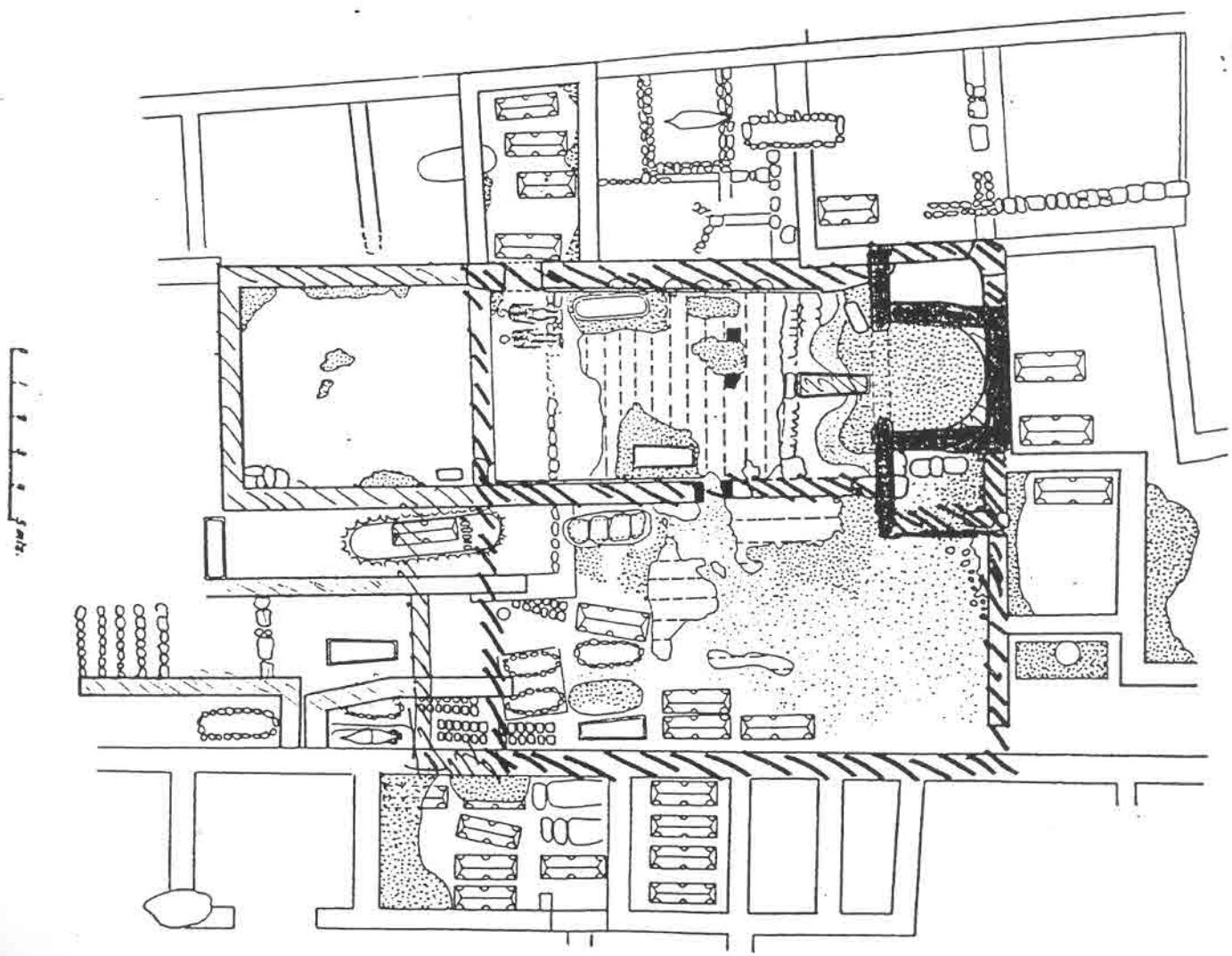
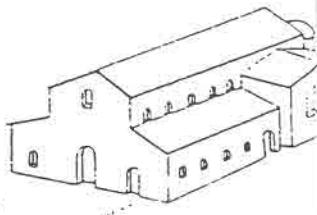
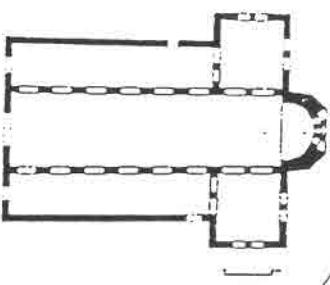
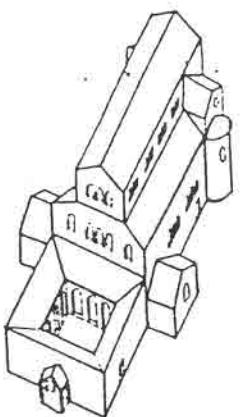
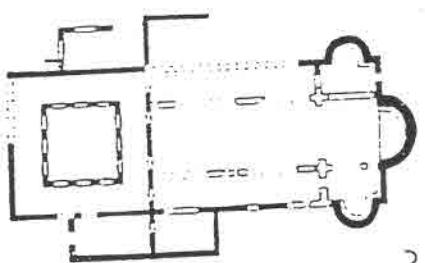
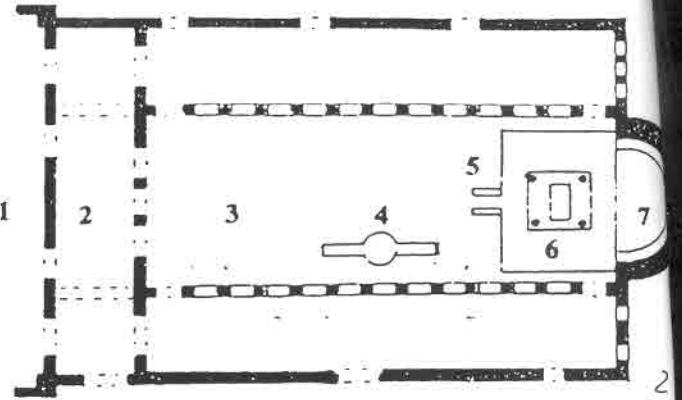
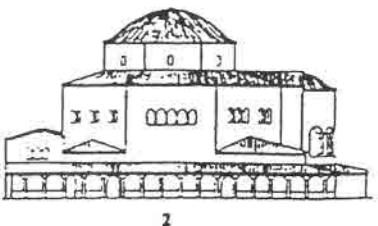
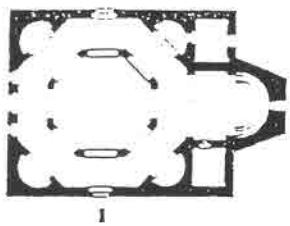

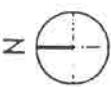
2. Planta del Temple (

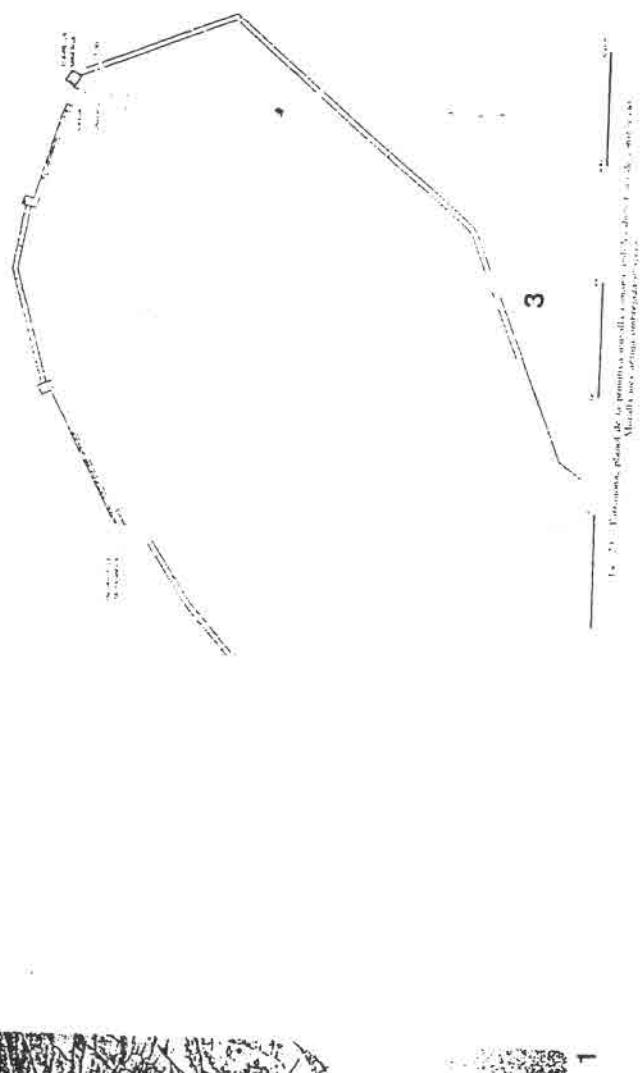
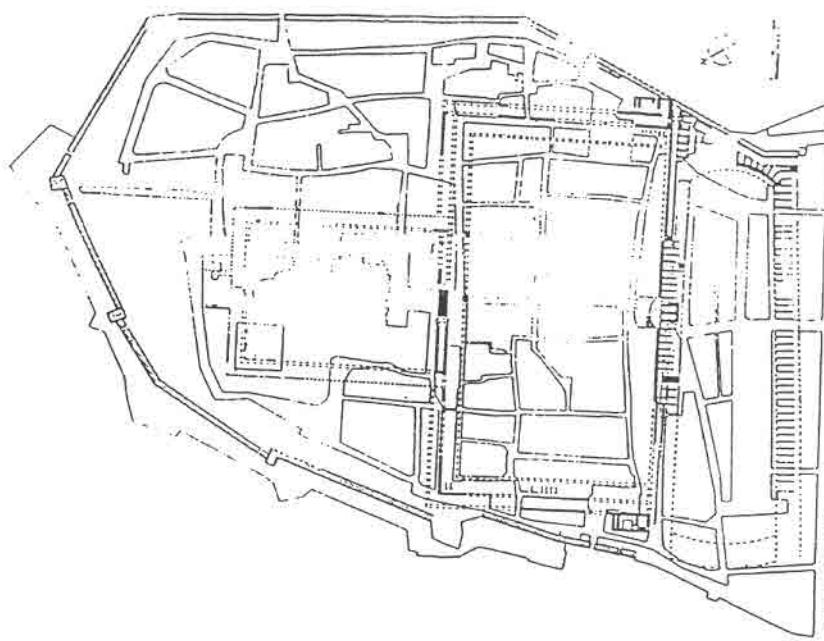
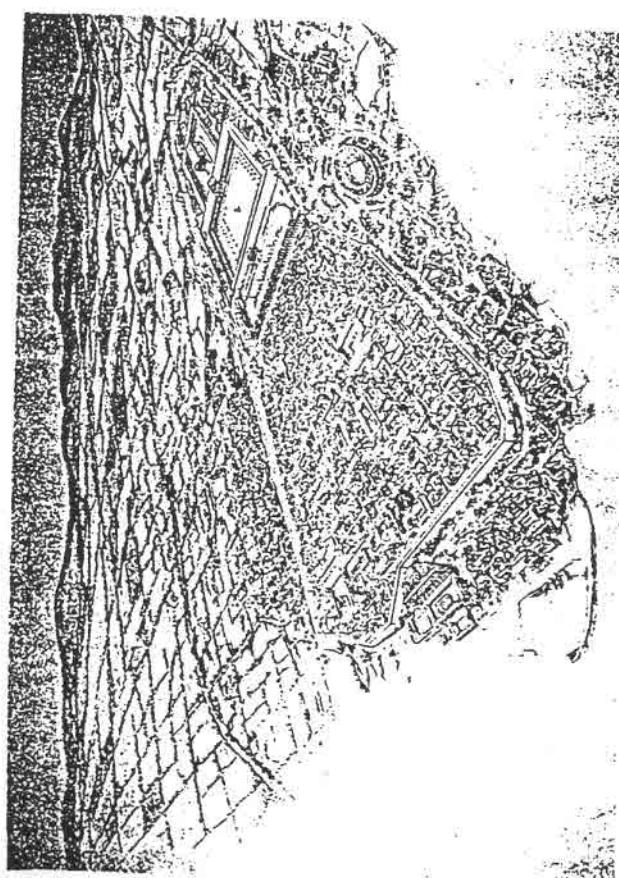

Fig. 21. - Estación, plan de la puerta principal y callejón de la muralla norte, sección tomada en el año 1900.

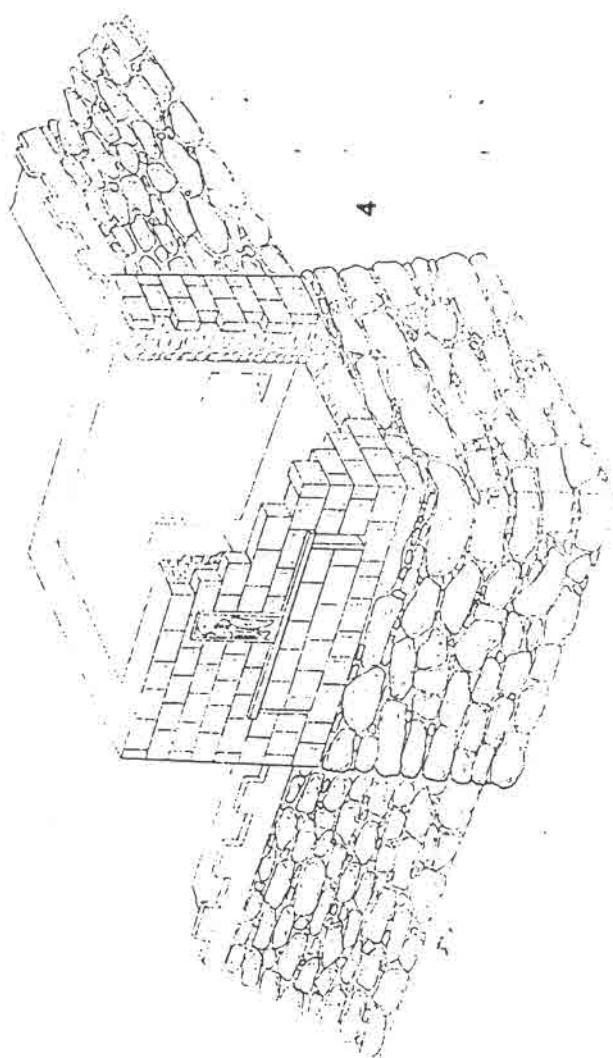

Fig. 22. - Tarragona. Torre de Minerva. Croquis en perspectiva del punto previo, hipotéticamente completado con el límite sur.

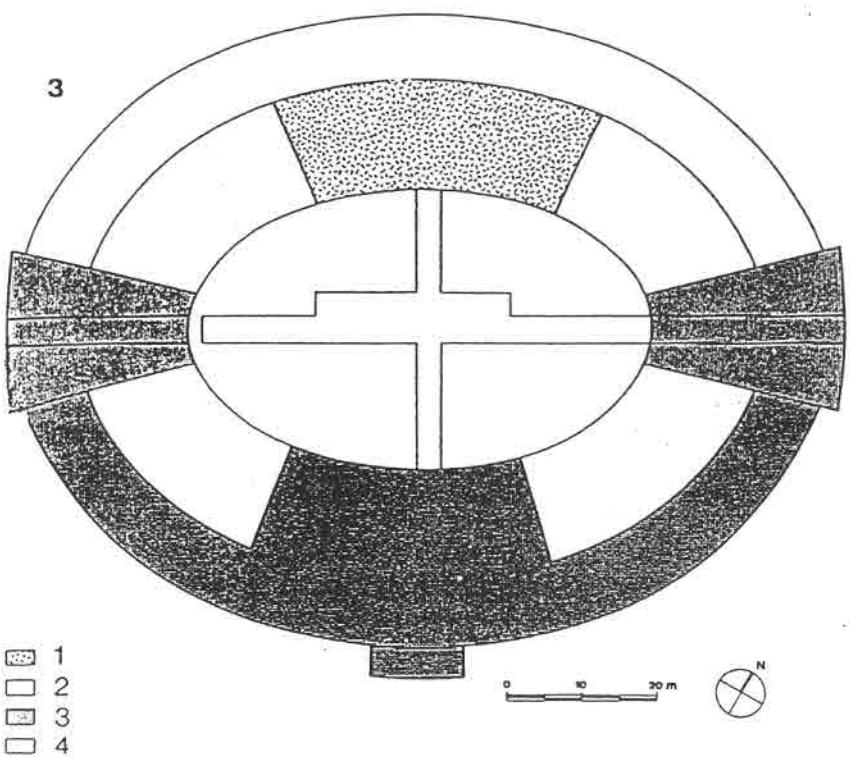
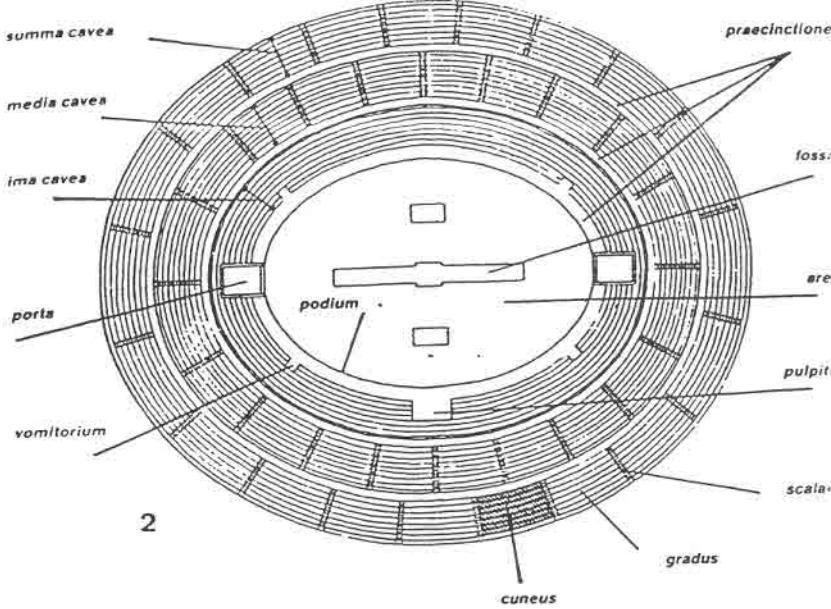
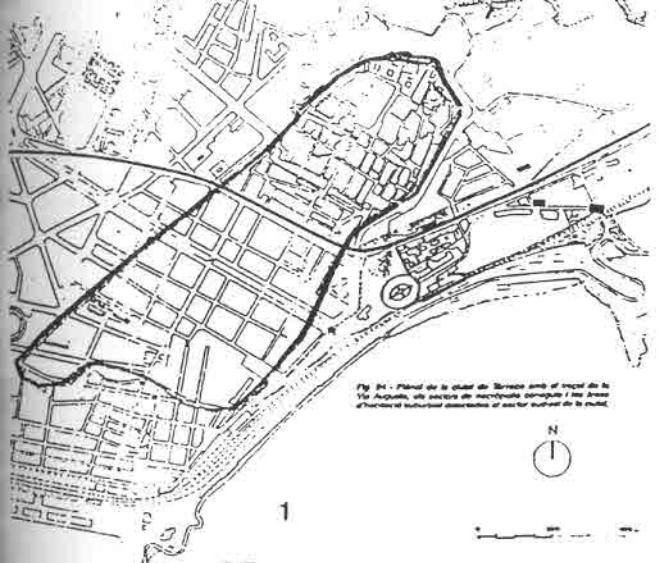
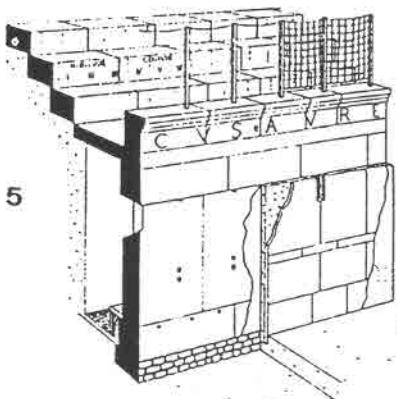
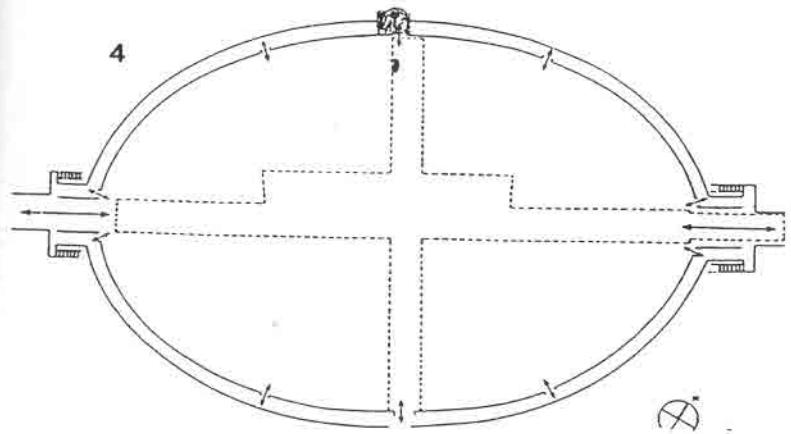
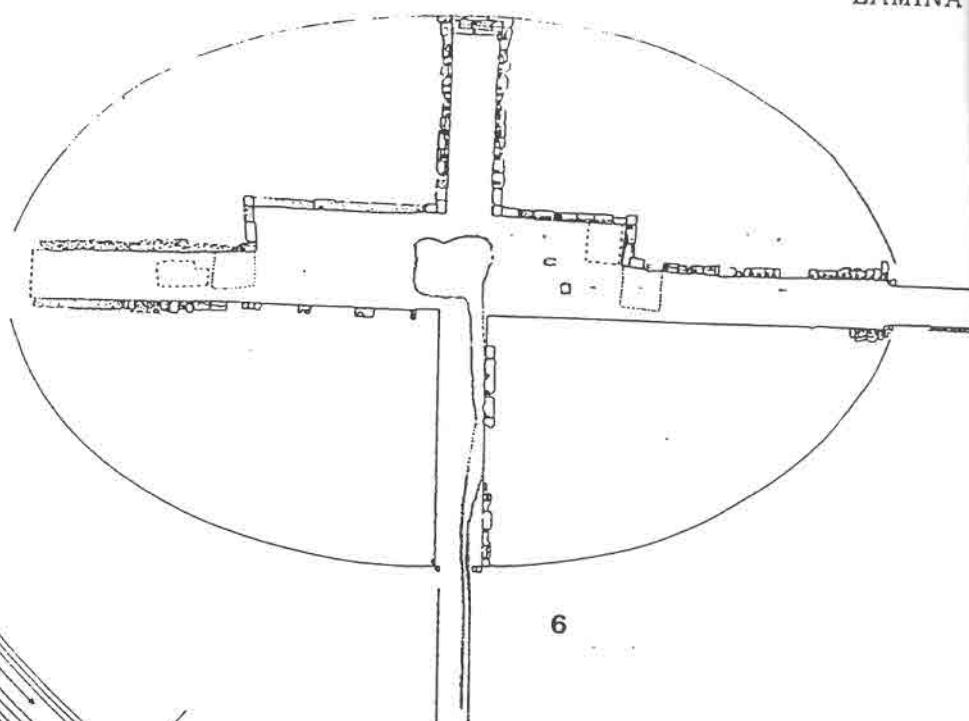
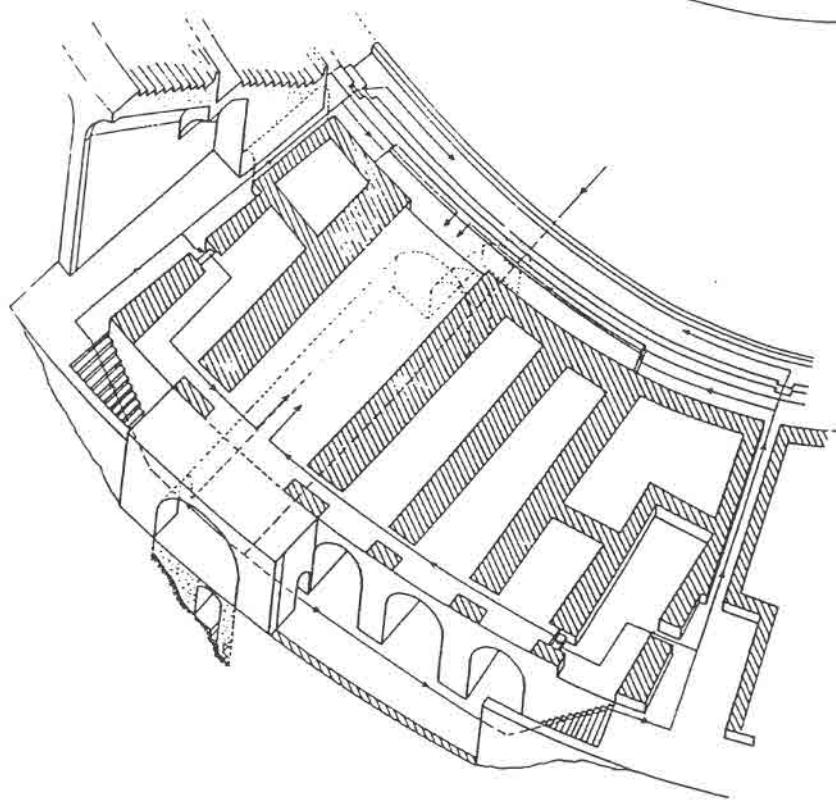

Fig. 163 - Plans esquématica de les tècniques constructives utilitzades en l'Amfiteatre. 1: Estructures tallades a la roca, 2: Estructures massisses, 3: Estructures construides, 4: Estructures massisses o construides.

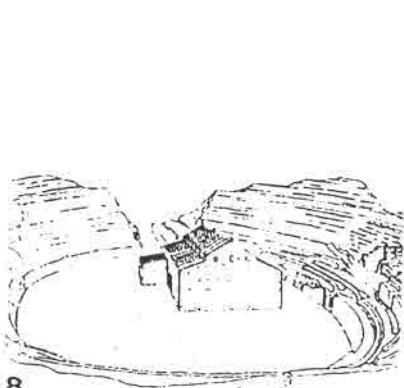

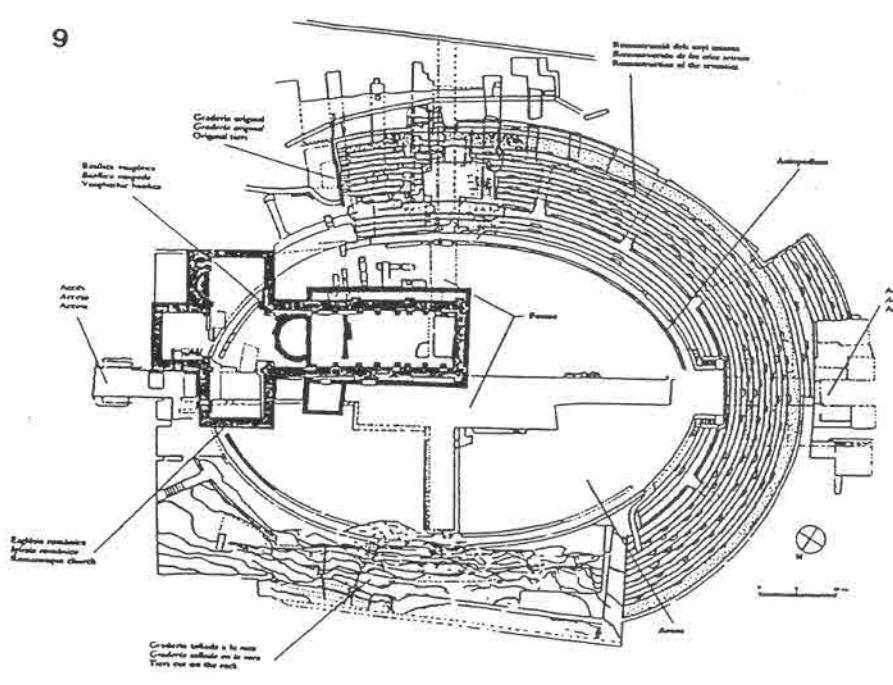
6

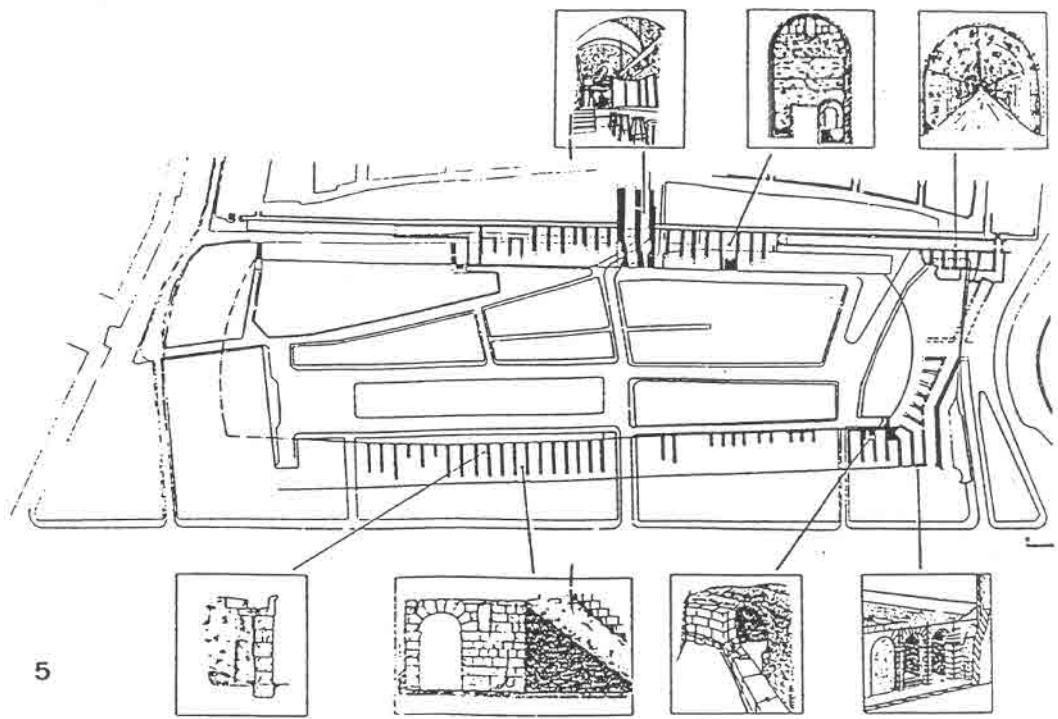
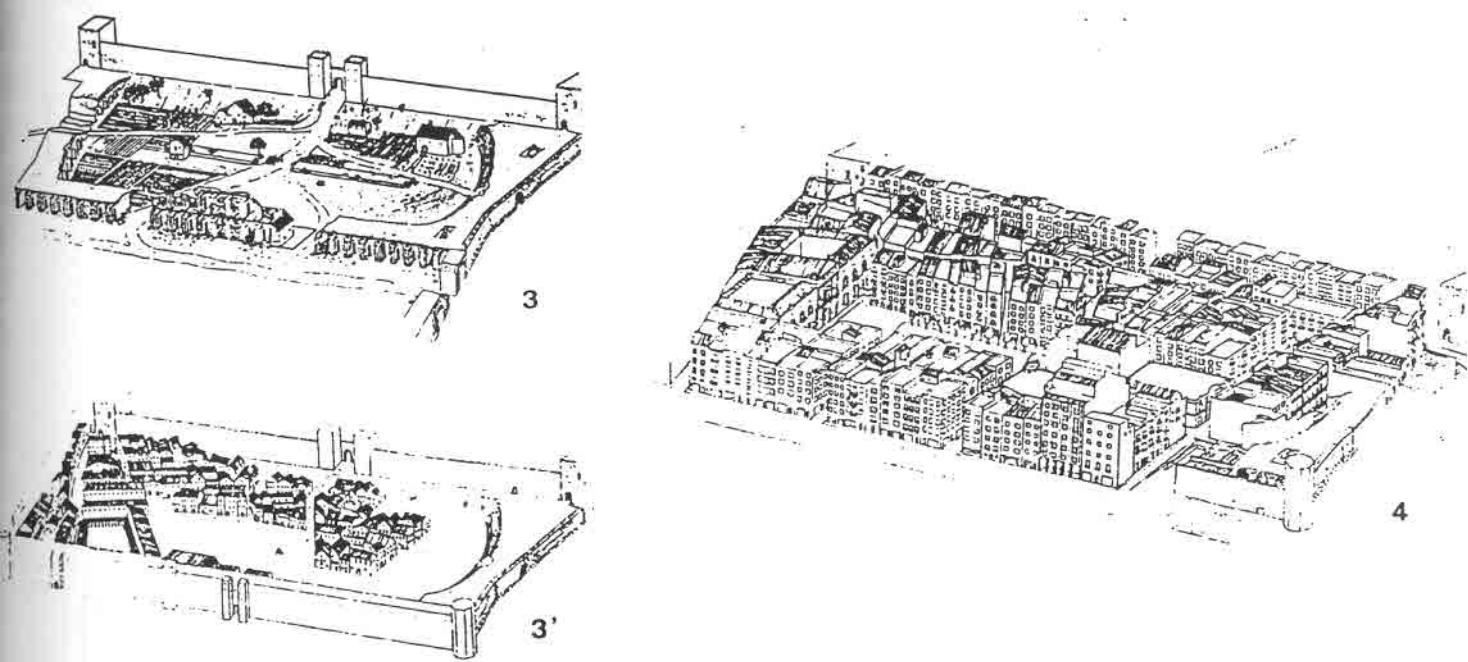
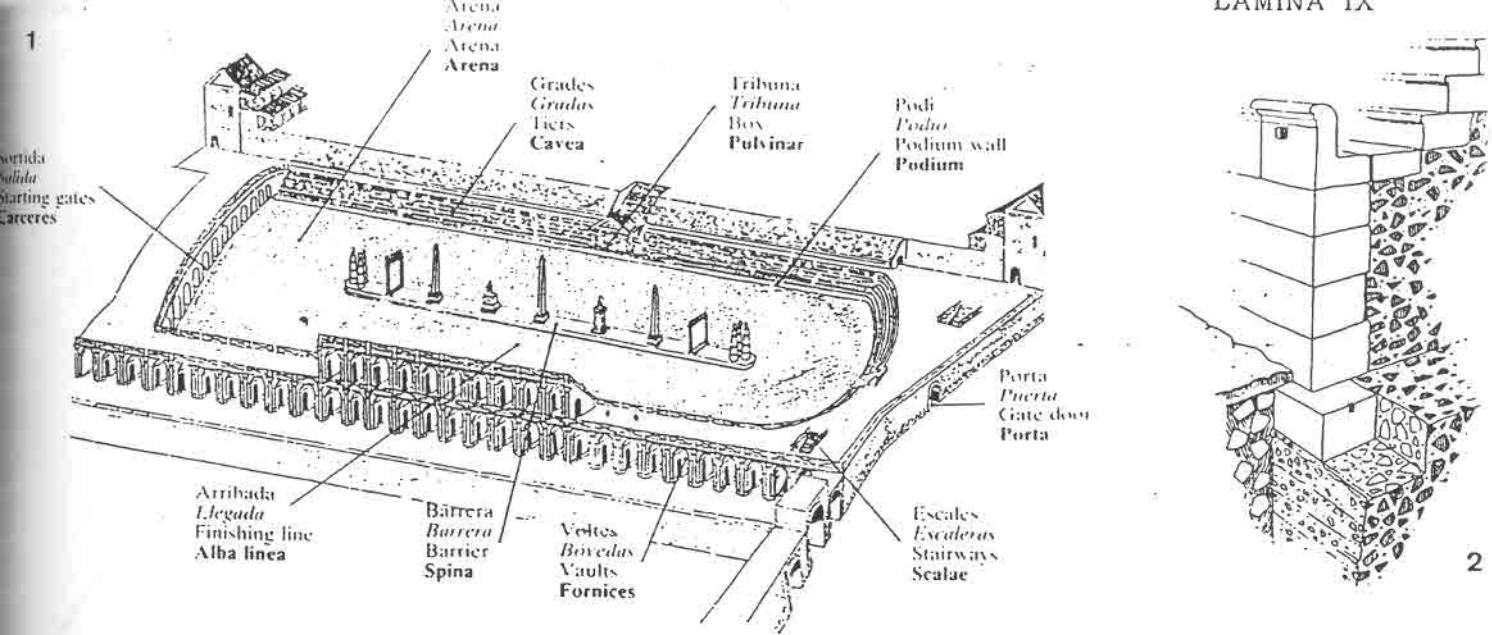

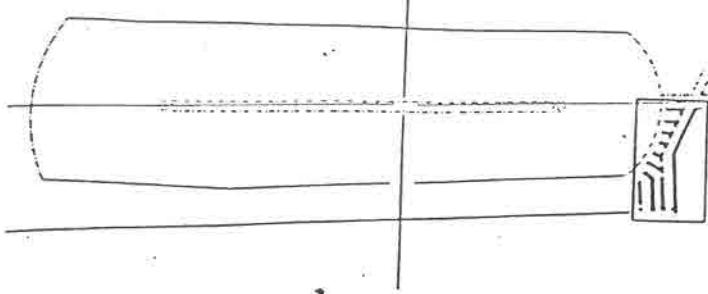
7

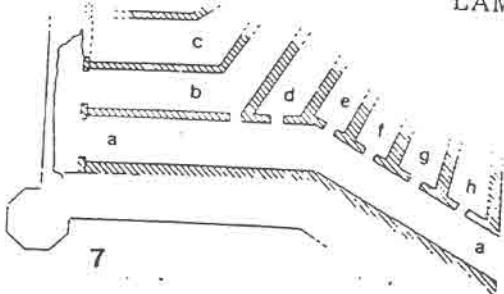
8

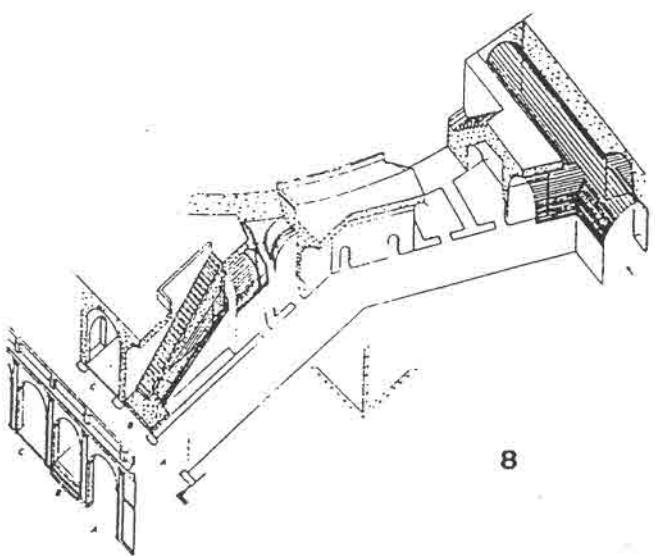

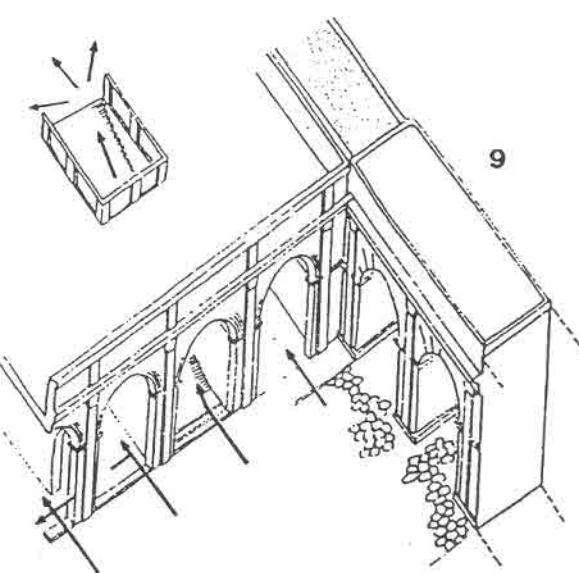
6

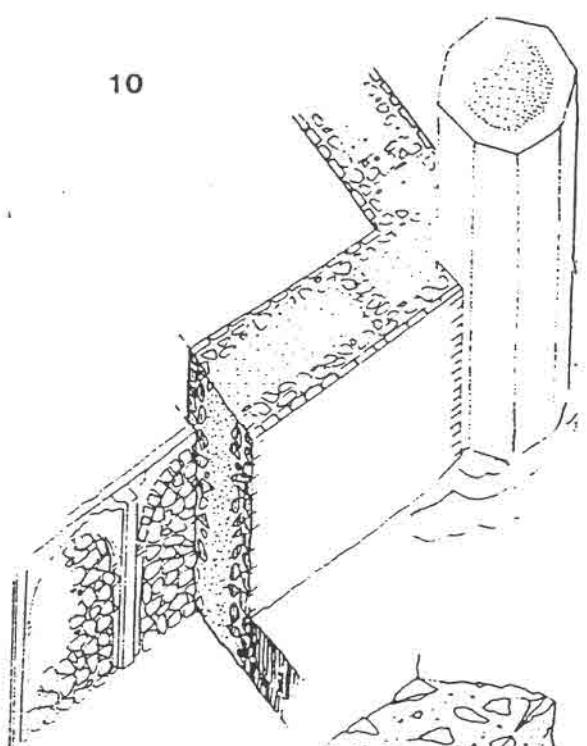
7

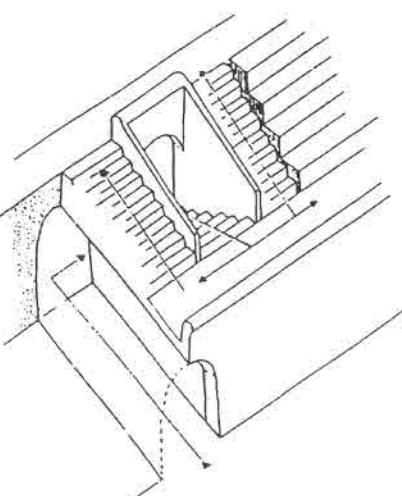
8

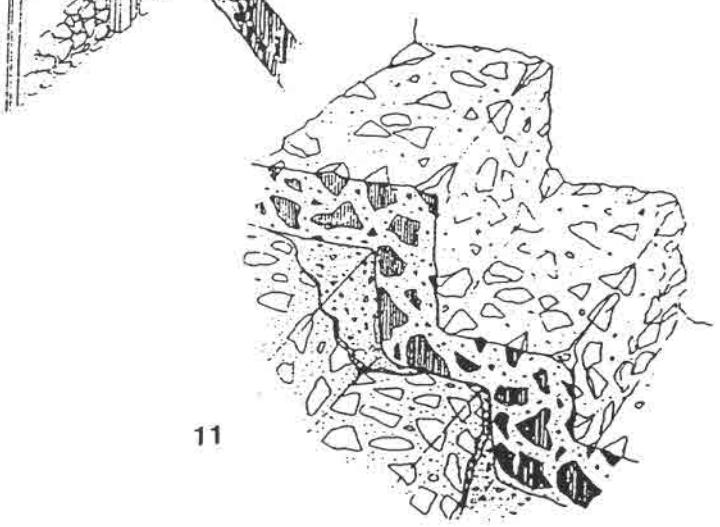
9

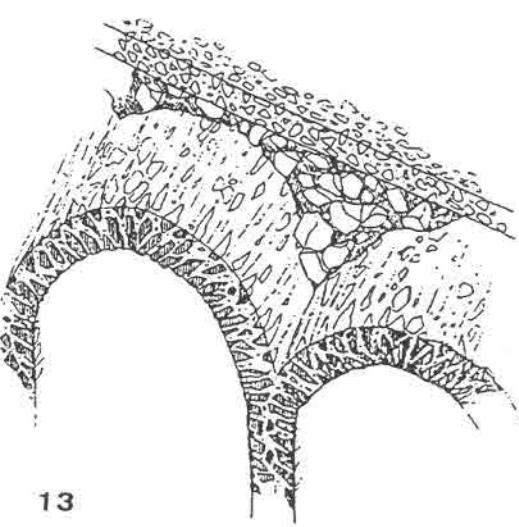
10

12

11

13